

ὅτε ὁ Κωνσταντίνος μὴ ἀρκούμενος εἰς ταῦτα, ἀπηγόρευε καὶ τὰς κατ' ἔτος τελουμένας δι' ἑράνου εὐωχίας τῶν διαφόρων ἐν Ῥώμῃ συντεχνιῶν, δημεύσας τὰ πρὸς τοῦτο ταμεῖα καὶ σφραγίσας τὰς θύρας τῶν συσσιτίων. Ἐκ τούτων δύναται τις εὐλόγως νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὁ τότε χριστιανισμὸς οὐ μόνον δὲν ἐδημοκόπει, οὐ μόνον δὲν ἐθεράπευε τὰς παρεκτροπὰς τοῦ δχλου, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας οὐδεμιᾶς ἡμέλει εὔκαιρίας ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὰς κτηνώδεις αὐτοῦ δρέξεις ἀποστροφήν.

Οἱ ὑποσηρίζοντες τὴν δχλοκρατικὴν καταγωγὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ῥώμῃ προβάλλουσιν ως ἐπιχείρημα καὶ τὴν αὐθόρυμητον προσέλευσιν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ τῆς Ἀγ. Ἀφροης, τῆς Ἀγ. Αγλαΐας, τοῦ Ἀγ. Γηνέστου τοῦ ὑποκριτοῦ, τῆς Ἀγ. Φλώρας καὶ Ἀγ. Ἐλένης τῶν ἐταιρῶν, ζητοῦντες ν' ἀποδείξωσι διὰ τῶν μεμονωμένων τούτων παραδειγμάτων ὅτι ὁ χριστιανισμὸς προσηλύτιζεν οὐ μόνον τὸν δχλον ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ αἰσχρὰ ἐπαγγέλματα μετερχομένους. Ἀλλ' οὗτοι λησμονοῦσι, φαίνεται, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ ὑποκριταὶ καὶ αἱ ἐταιραι δὲν ἔσαν δχλοις. Ἡ αἰσχρότης τοῦ ἐπαγγέλματος οὐδόλως ἐκώλυεν αὐτὰς νὰ συγκαταλέγωνται ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ ἐκείνῃ, ἡς ἔμβλημα εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς διενοίας. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ μεταξὺ τοῦ ἐπονειδίστου τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς πηγάζουσα ἀντίθεσις ἐπόμενον ἦτο νὰ ὠθήσῃ τὰς μαγδαληνὰς ταύτας εἰς τοὺς κόλπους τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἥτις μόνη ἤδυνατο νὰ ἔχαγνη τὸν ρύπον ἐπαχθοῦς παρελθόντος.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτη ἐπιθεώρησει οὐδεμίαν, νομίζομεν, παρελείψαμεν νὰ μημονεύσωμεν τῶν τάξεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ δχλου. Εἴδομεν τοὺς γεωργοὺς, τοὺς δούλους, τοὺς ἀπελευθέρους, τοὺς ἐργάτας, τοὺς καπήλους καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν καλουμένην τότε «viliis plebicula» ἀγρίως καταδιώκουσαν ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς τὴν νέαν θρησκείαν, ἥτις οὐ μόνον τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς εἰδωλα ἤρχετο νὰ κρημνίσῃ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ νὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ τὰς δρέξεις ἐκείνας νὰ καταδικάσῃ ὡν-

ό κορεσμὸς εἶναι: τὸ μόνον ἐπὶ γῆς εὐτύχημα τοῦ ἀμοιρήσαντος ἐλευθερίου ἀγωγῆς. Ὁ χριστικὸς ἀπόστολος ὁ ιηρύττων «Μακάριοι οἱ πεινῶντες» καὶ «Ἄγαπα τὸν πλησίον ὡς σεαυτὸν», ἀδύνατον ἦτο νὰ τύχῃ καλῆς ὑποδογῆς παρ' ὅχλῳ ὅστις οὐδὲν ἄλλο παρὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ ἔζητει ἢ «Panem et Circenses»¹ ἥγουν εὐωχίας καὶ παραθέσεις ἀνθρώπων εἰς τοὺς τίγρεις ἐν τῷ ἀμφιθέατρῳ. Πάντες οἱ εὐσυνειδήτως γράψαντες περὶ τῆς τότε ἐποχῆς μυρίας δσα ἀναφέρουσι γεγονότα ἀριδήλως ἀποδεικνύοντα τὴν ἐγχροπάθειαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δχλου κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐπὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Κωνσταντίνου. Τὰ χωρία ταῦτα οὐχ ἦττον καταφανῶς ἀποδεικνύουσι καὶ πόσον ἐπιπόλαιοι ἢ ἀσυνειδήτοι εἶναι οἱ δημιαγωγοὶ καὶ σοφισταὶ ἐκεῖνοι, οἱ τολμῶντες νὰ παραβάλλωσιν ἐκυποὺς πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ, ισχυρίζομενοι ὅτι ως οἱ ἀπόστολοι οὔτε κακεῖνοι ζητοῦσι τὴν διὰ τοῦ δχλου, τῆς πηγῆς ταύτης πάσης προόδου, ἀνάπλασιν τῆς κοινωνίας.

ΕΜΜ. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

ΚΑΠΙΤΩΛΙΟΝ

Ἀπέναντι τῆς αἰωνιότητος τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι μηδέν μία ἐκατονταετηρίς ισοδυναμεῖ μὲ μίαν ὥραν, χίλια δὲ ἔτη μὲ μίαν ἡμέραν διὰ τοῦτο καὶ διὰ προφήτης Δαβὶδ ἐλεγε. «Χίλια ἔτη ἐν δρθαλμοῖς σου, Κύριε, ως ἡμέρα ἡ χθὲς ἥτις διηλθεν.» Καὶ τὰ ἀντικείμενα λοιπὸν, ἢ τὰ προΐόντα τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς ἢ

¹ Διὰ τῆς λέξεως «Panem» διὰχλος τῆς Ῥώμης δὲν ἔζητει Ἑηρὸν ἄρτον, ἀλλὰ τράπεζαν πλουσιοπάροχον. Πλὴν τοῦ ἄρτου διενέμετο δωρεάν τὸ ἔλαιον καὶ τὸ χοίρειον χρέως. Μετ' ἐλίγον ἡ δχλος ἀπήτησε καὶ τὸν οἶνον ἀπληρωτεῖ, δὲ δὲ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς ἐνομοθέτησε ν' ἀγορασθῶσιν ὑπὸ τοῦ δημοσίου αἱ μέχρι τῶν θαλασσίων ἀλπεων ἐκτεινόμεναι πεδιάδες πρὸς καλλιέργειαν ἀμπέλου, τὸν τὸ προῖδην ἤθελε διανέμεσθαι καθ' ὥρισμένας ἡμέρας εἰς τὸν δχλον τῆς Ῥώμης.

διανοίας, τὰ ὅποια ἡμεῖς οἱ ἀνθρώποι χατ-
ρακτηρίζομεν διὰ τῆς λέξεως ἀρχαιότης,
δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἡ κατάστασις τῆς
χθές. Πάντα δὲ τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας
ἐκείνης ἐποχῆς τὰ δύοια συνήθιστα τιτλο-
φοροῦμεν διὰ τῶν ἐπιθέτων μέγα καὶ ψύη-
λον οὐδὲν ἄλλο ἀποτελοῦσι παρὰ ἐν ση-
μεῖον, τὸ διποτον διαδέχονται ἄλλα τοιαῦτα.
Ἐν τούτοις, ἀν καὶ πᾶν γῆινον μεγαλεῖον
εἶναι μόνον φασματικὸν καὶ ἀπατηλόν, ἀν
καὶ εἰς τὸ ἀπειρόν διάστημα δὲν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ περουσικοῦ τι ὡς ἀπολύτως
μέγχ, ἔκτὸς τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ καὶ ἔκτὸς
τοῦ Θεοῦ, μολυταῦτα ἔγκειται εἰς τὴν
μυστηριώδη φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνα-
ζητῇ εὐχαρίστως ἐν τῇ συμικρότητι τοῦ
ἀτόμου τὸ μέγα καὶ νὰ πανηγυρίζῃ ἐν
τοῖς πεπερασμένοις ἔργοις τῶν χειρῶν του
τὴν ἀποθέωσιν του.

Διὰ τὸν λόγον τούτον ἡμεῖς οἱ μεταγε-
νέσεροι ἔξετάζομεν καὶ θαυμάζομεν τὰ λεί-
ψανα τῆς ἀρχαιότητος· μὲ μέγχ δὲ ἐνδια-
φέρον καὶ ἴδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἐνσχο-
λοῦνται πολλοὶ εἰς τὸν περιγραφὴν αὐτῶν
καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν, καθόσον μάλιστα
τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ
χρόνου ὡς ἐπὶ κοινόν. Αἱ χιλιετηρίδες
πρόκεινται ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν
πράξεών των, ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν γε-
γονότων ὡσεὶ μεγεθυντικοὶ φακοὶ μὲ μόνην
τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἐπὶ τούτων ὁπτικὴ
ἀπάτη ἐνεργεῖ κατ' ἀντίστροφον ἀναλο-
γίαν, ὅπερ βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ
ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ προϊόντα τοῦ παρόντος.

Ἡ ἐπιθυμία τῆς μελέτης καὶ τοῦ θεο-
μασμοῦ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος
παρακινεῖ πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοὺς ἐπιστή-
μονας καὶ ἐραστὰς τοῦ καλοῦ καὶ ἄλλους
ματαίους Εὐρωπαίους νὰ ἐγκαταλείπωσι
τὰς πατρίδας καὶ τὰς ἀναπαύσεις των καὶ νὰ
ἐπισκέπτωνται τὰς γύρας εἰς τὰς δύοις
ὑπάρχουσι τοιαῦτα. Χιλιάδες περιηγητῶν
ἐπεικέφθησαν καὶ ἐπισκέπτονται καθ' ἐκά-
την τὴν πατρίδα ἡμῶν, πολὺ δὲ περισσότεροι
μεταβολίνουσιν εἰς τὰς διαφόρους τῆς Ἰτα-
λίας πόλεις καὶ ἴδιας εἰς τὴν Ρώμην, εἰς τὰ
διάφορα μουσεῖα τῆς δύοις φυλάττονται
πλεῖστα καὶ ωραιότατα προϊόντα τῆς Ἑλ-
ληνικῆς τέχνης, καὶ δύοις διετηρήθησαν

ἀκεραιότερα διάφορα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ
ἔργα, ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς τοῦ
μεταίεινος καὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς δὲν
ἐπήνεγκον τοσαύτας εἰς τὴν Ἰταλίαν διασ-
εῖς τὴν Ἑλλάδα καταστροφάς.

Ἡμεῖς δύοις οἱ Ἑλληνες καίτοι λεγό-
μενοι ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τὰ
ἔργα τῶν δύοιων θαυμάζει ὁ νεώτερος κό-
σμος, καίτοι κατοικοῦντες τὴν χώραν εἰς
τὴν δύοις παρήχθησαν καὶ πλείστα τῶν
δύοιων κοσμοῦσι ταύτην, καίτοι ἔχοντες
αὐτὰ πρὸ τῶν δρθαλμῶν μας, εἴμεθα τὸ
μόνον ἵσως ἐκ τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης,
ὅπερ δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ ἀποκτήσῃ
πραγματικοὺς ἐπιστήμονας εἰς τὸ εἶδος
τοῦτο, ἢ ἐκτιμητὰς τοῦ ἐν τοῖς ἔργοις
τούτοις καλοῦ. Ἐχομεν τὰς ἀρχαιότητας
χάριν τῶν δύοιων ὁ πολιτισμένος κόσμος
μνημονεύει καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἄλλοι
δύοις βάνδαλοι τὰς καταστρέφομεν καὶ
τὰς δλιγχωροῦμεν, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται
πωλοῦντες αὐτὰς εἰς τοὺς ξένους νὰ ἀπο-
κτήσωμεν εὐτελὲς ἀργύριον. Τίς δὲ διατίος
τῆς τοιαύτης καταστάσεως, δὲν εἶναι οὔτε
τοῦ παρόντος χρόνου οὔτε τῆς παρούσης
πραγματίας ἔργον, ἀρκεῖ ὅτι οἱ πάντες
ἀναγνωρίζουσιν αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐμνη-
μονεύσαμεν αὐτῆς ἀπλῶς παρακινηθέντες
ἐκ τοῦ εἶδους τῆς ἀρχαιολογικῆς πραγ-
ματίας μας.

Ο φιλόκαλος ἐκδότης τοῦ Παρθενῶνος
ἐπιθυμῶν νὰ εὐχαριστήσῃ πολλαχῶς τοὺς
συνδρομητάς του ἐφρόντισε νὰ ποιεῖται
αὐτὸν καὶ δι' ωραίων εἰκονογραφιῶν συνο-
δευομένων ὑπὸ δικτριβῶν, εἰς ταῦτας ἀνα-
φερομένων, οἷς ἡ δημόσιη, δι' ἣς ἀπεικο-
νίζεται τὸ Καπιτώλιον τῆς Ρώμης, διποτον
σήμερον εἶναι.

Ο Λούκιος Ταρκύνιος Πρίσκος μαχόμε-
νος κατὰ τῶν Σαρδίνων πούχηθη εἰς τὸν Δία,
τὴν Ἡραν καὶ τὴν Ἀθηνῶν τὴν ἀνέγερσιν
κοινοῦ αὐτοῦ ναοῦ, νικήσας δὲ τούτους
ἀνήγειρε πραγματικῶς ἐπὶ τοῦ Ταρπητοῦ
λόφου τὸ μετά ταῦτα τοσοῦτον γνωστὸν
γενόμενον Καπιτώλιον. Περὶ τοῦ ὄνοματος
αὐτοῦ σώζεται μῆθος τις, τὸν δύοις ἀνα-
φέρομεν ἐνταῦθα χωρὶς βεβαίως νὰ συνε-
στῶμεν τινι νὰ τὸν πιστεύσῃ. Κατὰ τὸν
μῆθον τοῦτον, ὅτε ἀνωρύττοντο τὰ θε-

μέλια τοῦ ναοῦ εὑρέθη κεφαλὴ ἀνθρώπου πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔκει ἐνταφιασθέντος. Ἡ κεφαλὴ αὕτη διετηρεῖτο ἐντελέστατα καὶ μάλιστα ἔφερεν εἰσέτι πρόσφατα τὰ ἵγνη τοῦ αἷματος καὶ τοὺς χαρακτῆρας τόσον εὐδιακρίτους, ὡς ἂν πρὸ ὀλίγου εἴχεν ἔκει ἀποτελῆ. Οἱ μάντεις ἡρμήνευσαν τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς λίαν εὔνοϊκὸν, εἰπόντες ὅτι ἡ Ῥώμη γενήσεται ποτε ἡ κεφαλὴ ἀπάστις τῆς Ἰταλίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθρωπὸς δοτις εἶχε ποτε ἔκει ταφεῖ ὠνομάζετο Τόλος (*Tolus*), διὰ τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὸν λό-

φον πρὸς μνῆμην τοῦ σπουδαίου τούτου θυμάτος τὸ ὄνομα (*caput Tulus Capitol*) Καπιτώλιον. Ὄτι δὲ μῆθος οὗτος εἶναι προτὸν τῆς συγθέσεως τοῦ ὄνόματος αὐτοῦ καὶ διὰ ἐπενοήθη βραδύτερον ὑπό τινος ἐκ τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὸ πλάττειν τοιούτου εἴδους θαύματα, τοῦτο εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιθολίας. Τοιούτων μέθων παραδείγματα διέσωσεν ἡμῖν ἄπειρα ἡ ἀργαία μυθολογία.

Ἡ λέξις *Καπιτώλιον* κυρίως εἶναι κατηγορηματικὴ, ὅπως αἱ ἀντίστοιχοι ταύτη

Τὸ Καπιτώλιον τῆς Ῥώμης

έλληνικαὶ καὶ σημαίνει πᾶσαν ἀκρόπολιν· ὥστε τὸ Καπιτώλιον ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ ἀκρόπολις τῆς Ῥώμης καὶ μάλιστα ἡ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· ὡς τοιαύτη δὲ ἔχρησίμενε πάντοτε, καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅτε λέγεται ὅτι διὰ προδοσίας κατέλαβον αὐτὴν οἱ Σαβῖνοι, ὡς τὴν σπουδαιοτέραν θέσιν τῆς πόλεως, καὶ εἰς τοὺς ἴστορικους, καθ' οὓς ἀπειλουμένης τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι τῆς γκατέφευγον εἰς αὐτὴν ὡς τὸ δυρράτερον μέρος. Καὶ κατὰ

τοὺς ἐμφυλίους δὲ πολέμους ἡ νίκη ἦτο πάντοτε ὑπὲρ ἔκείνου, δοτις κατελάμβανεν αὐτήν.

‘Ο λόφος ἐφ’ οὖ κεῖται τὸ Καπιτώλιον, ἀποτελεῖται ὑπὸ δύο κορυφῶν’ ἐπὶ τῆς μιᾶς τούτων τῆς πρὸς Β. καὶ ὑψηλοτέρας ὅπου σήμερον κεῖται τὸ ἀνάκτορον Καφαρέλη καὶ τὸ κατάστημα τῆς ἀρχαιολογίας· ἐταιρίας ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις, ἥτις ἐκαλεῖτο *αρχ Saturnia*. ὅτε δῆμος οἱ Σαβῖνοι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως

των Τίτου Τατίου ἐπηλθον κατὰ τῆς Ρώμης, διὰ δὲ τῆς προδοσίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου, οὗτως εἰπεῖν, τῆς ἀκροπόλεως ταύτης Σπουρίου Ταρπηίου, Ταρπητας κατέληφθη παρ' αὐτῶν, ὃ μὲν λόφος ἐπωνομάσθη Ταρπηίος, ἢ δὲ ἀκρόπολις Ταρπητας ἀπὸ τοῦ ὄνοματος τῆς προδότιδος. Ἡ Ταρπητας αὕτη δελεασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἀριστερῷ τῶν Σαβίνων βραχίονι χρυσῶν κοσμημάτων ἐπεθύμησε τούτων. Ἐξελθοῦσα λοιπὸν τῆς ἀκροπόλεως μετέβη πρὸς τοὺς Σαβίνους, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς μεταφορᾶς ὄδατος, ἐκεῖ δὲ ὑπεσχέθη αὐτοῖς διὰ θάλασσῆς ἀνοικτὰς τὰς πύλας τῆς ἀκροπόλεως ἐὰν τῇ δώσωσιν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς προδοσίας ταύτης τὰ ἐν τοῖς βραχίονι των χρυσὰ κοσμήματα. Οἱ Σαβίνοι ἐδέχονται τὴν πρότασιν καὶ οὕτω κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν. Τὴν προδότιδην ἐν τούτοις ἐφόνευσαν ρίψαντες ἐπ' αὐτῆς τὰς βαρείας αὐτῶν ἀσπίδας.

Ἡ προδότις ὅμως αὕτη Ταρπητας κατὰ τοὺς χρονογράφους ἀντὶ νὰ μισηται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διὰ τὴν πρᾶξιν τῆς ταύτην, ἀπ' ἐναντίας ἐτιμᾶτο καὶ ἐλατρεύετο ὑπ' αὐτῶν· εἶχεν ἀξιωθῆν τάφου κατέχοντος τὸν ιερώτατον τῆς πόλεως λόφον, ἐφ' οὐ ἐπετελοῦντο καθ' ἔκαστον ἐνιαυτὸν κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσέα χοανί, ὥστε ἡ Ταρπητας κατὰ ταῦτα ἦτο θεός τις ἢ νύμφη αὐστηροῦ χαρακτῆρος καὶ διὰ τοῦτο ἐξιλεοῦτο διὰ τῶν χοῶν. Ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ διὰ κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους ἐκ τοῦ βράχου, ἐφ' οὐ ἐδείκνυτο δὲ τάφος τῆς, ἐκρημνίζοντο οἱ κακοῦργοι, ἐπωνομάσθη δὲ οὗτος saxum Targreium (Ταρπητας λίθος), ἢ δὲ παρ' αὐτῷ εὑρισκομένη πύλη Pandana διετέλει πάντοτε ἀνοικτή.

Οταν δόμως ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ὠκοδομήθη ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, καὶ ἡ ἀκρόπολις, καὶ ὁ ναὸς καὶ ἀπασα ἡ περιοχὴ ἐπωνομάσθησαν Καπιτώλιον ὑπὸ τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν. Κατά τινας δόμως τοπογράφους τῆς Ρώμης ὁ ναὸς οὗτος ἔχειτο ἐπὶ τῆς ἀλληλοκορυφῆς τοῦ λόφου ἐπὶ τῆς ὁποίας σήμερον κεῖται ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου Ara Coeli. Αἱ μαρτυρίαι δόμως πολλῶν συγγραφέων, τὰ

περισωθέντα λείψανα, καὶ ἀρχαία τις ἐγχωρία παράδοσις δὲν ἀφίγουσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ἐπὶ τῆς πρὸς δυτικὰς κορυφῆς. Ἀντιγέρθη δὲ ὡς ἀνωτέρῳ ἐλέγη ὑπὸ τοῦ Ταρκυνίου Πρίσκου πρὸς τιμὴν τῶν τριῶν θεῶν τοῦ Διὸς, τῆς Ἡρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τοῦ λεγομένου τυρρηνικοῦ ρυθμοῦ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Δίνιον προσεκλήθη ἐκεῖθεν ὁ ἀρχιτέκτων πρὸς κατασκευὴν του· εἶχε τρεῖς συνεχεῖς σηκοὺς, ἀποτελοῦντας μίαν ὁροφὴν καὶ ἐν ἀέτωμα· καὶ δὲ μὲν μεσαῖος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία, δὲ πρὸς τὰ δεξιά εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰς τὴν Ἡραν. Οὕτω δὲ παρίσταται καὶ ἐπὶ νομισμάτων (Eckel D. N. VI p. 326 ἐπ.) καὶ ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἵτινες λέγουσιν διὰ ἐξεῖδεν ἴδρυται ἡ Ἀθηνᾶ. Proximos illi (Jovis) tamen occupavit Pallas honores. (Horat. carm. I, 42) παρίσαντο δὲ οἱ θεοὶ καθήμενοι ἐπὶ θρόνου.

Τὸ ἀρχαιότατον ἄγαλμα τοῦ ναοῦ τούτου εἶχε κατασκευάσει Τυρρηνὸς καλλιτέχνης ἐκ πηλοῦ, ἐκράτει δὲ εἰς τὴν δεξιὰν τὸν κερκυνὸν, ὅπως τὰ ἀρχαιότερα ἐλληνικὰ εἰδωλα, ἀτινα κατὰ τὰς ἱροτὰς ἀπήλαυον ἰδιαιτέρας περιποιήσεως, καὶ ἦλειφοντο εἰς τὸ πρόσωπον μὲν μίλτον.

Τὸ ἀρχαῖον δόμως τοῦτο Καπιτώλιον ἐκάπι, ἀνωκαδομήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σύλλα χωρὶς ἄλλην τινὰ ἀρχιτεκτονικὴν μεταβολὴν παρὰ τὴν τῶν κιόνων, τοὺς δποίους ἀντικατέστησεν ὁ κορινθιακὸς ρυθμὸς, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Πλίνιον κατακομισθέντων ἐξ Ἀθηνῶν τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ολυμπίου Διὸς, ὃν ίκανὰ λείψανα σώζονται εἰσέτι μαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξίν των. Ὁ ναὸς εἶχε σχῆμα παραληπλογράμμου ἔχοντος τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ τελάτος. Τριπλῆ σειρὰ κιόνων ὑπεστήριξε τὴν ὁροφὴν, ἐτέρω δὲ διπλῆ ἀπετέλει στοὰν ἐκατέρωθεν. Τὸ δπίσθιον μέρος αὐτοῦ, τὸ δποίον δὲν ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν πόλιν, δὲν εἶχε κανένα κίονα. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις διετηρήθησαν κατὰ τὸν Τάκιτον μέγρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Βεσπασιανοῦ, ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τινος ἀνα-

γλύφου ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, δι' οὗ παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος θύμων πρὸ τοῦ ναοῦ.

Ἄπειρος πληθὺς ἀναθημάτων καὶ ἄλλων καθιδρυμάτων ἐκόσμουν τὸν θαύματον καὶ ἀπασκεν αὐτοῦ τὴν περιοχήν.

Τὰ ἀναθήματα δὲ ταῦτα καὶ δῶρα δὲν ἔσαν μόνον προϊόντα τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐν τούτῳ λατρευομένην τριάδα τῶν θεῶν τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης καὶ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ξένων ἔσαν δὲ ποικίλα καὶ πολυτελέστατα ὥν τὰ πλεῖστα ἀνηκονεῖς τὰ συνοδεύοντα τὰς παραχστάσεις τῶν λατρευομένων θεῶν σύμβολα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συρρόη αὐτῶν ἦτο μεγάλη καὶ ὡς τὰ πολλὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἔχωνεύοντο καὶ ἔχρησίμευον εἰς ἄλλας ἀνάγκας διὰ τοῦτο ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχεν ἴδιαιτερον τοῦ Διὸς Θησαυροφυλάκιον, ὅπερ ἔκειτο κάτωθεν τοῦ θρόνου του, καὶ διεφυλάχθη ἀσφαλές καθ' ζλον τὸ διάστημα τῆς δημοκρατίας μεγρίσουν πυρποληθέντος τοῦ ναοῦ διηρπάγη ὑπὸ τῶν ἀρπάγων στρατηγῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν θρησκευτικῶν ἀναθημάτων εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἀνετίθεντο καὶ ὑπὸ τῶν ἴδιωτῶν καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας διάφοροι ἄλλα μνημεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης ή τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν διαφόρων αὐτῆς διακεκριμένων πολιτῶν ἐπιγραφαὶ, τιμητικαὶ ἀσπίδες, τρόπαια, Νίκαι καὶ ἄλλα ὅμοια ἐπλήρουν τὸν κίονας τοῦ ναοῦ, ὥστε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡναγκάζοντο νὰ ἀφαιρῶσιν αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲν ἔμενε θέσις κενὴ διὰ τὰ νέα. Αἱ ἱστορικῶς περίεργοι ἐπιγραφαὶ, αἵτινες ὑπῆρχον ἐνταῦθι, ἦτο ἀληθής θησαυρὸς διὰ τοὺς πατριώτας· ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ πρὶν θριαμβεύσωσιν ἐσυνείθιζον νὰ ἀναγράφωσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τὰς πράξεις των διὰ σατουρνίων στίγμων ὃν ἔκαναν παραδείγματα διέσωσαν ἡμῖν οἱ συγγραφεῖς, ὡς τοὺς τοῦ Κινκινάτου, δοστις κατὰ τὰ 380 π. χ. ἐνίκησαν τὴν Πραινέστην.

Ἡ ἀπλῆ ὅμως αὕτη ἐπίδεξις προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πομπώδη, τὴν ὁποίαν ἡ Ρώμη ἐδιδάχθη ἀπὸ ἡττηθέντας ἐχθρούς της. Ἀντὶ τῶν προτέρων ἐκείνων ἀσπίδων, ἀνετίθεντο κατὰ τὸ πα-

ράδειγμα τῶν Καρχηδονίων χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ μὲ ἐγκεχραγμένας εἰκόνας, ὃν τινες παρίστων καὶ μάχας. Εἰς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἀνετίθεντο καὶ χρυσαῖ Νίκαι τριπατοφόροι, αἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀφ' ὅτου ἐδόθη μεγίστη σημασία εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος ἀποσταλεῖσαν πρὸς τιμὴν τῆς Γερουσίας. Καὶ τὰ τρόπαια δὲ, ὃν ἔκαναν σώζονται εἰσέτι ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ἀτιναὶ ἀνεγείροντο δὲν ἔσαν ὅλιγα. Ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου γενομένης ἀρχῆς ἐπὶ τῆς κρηπίδος τοῦ Καπιτωλίου ἔφθασαν ἐπὶ Νέρωνος μέχρι τῆς κορυφῆς αὐτοῦ.

Τοῦ χρόνου προϊόντος ἀνεγείροντο ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου κατὰ μικρὸν καὶ ἄλλοι ναοὶ καὶ θεῶν ἀγάλματα, εἰκόνες καὶ ἀνδριάντες ἐπισήμων ἀνδρῶν, διάφοροι ἀρχαῖοι νόμοι καὶ διατάξεις ἀναγεγραμμέναι εἴτε εἰς ἴδιαιτέρους χαλκίνους κίονας, εἴτε ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἄλλων μνημείων ἐπὶ τέλους πληθὺς ἄπειρος ὥραίων ἀγαλμάτων τῆς ἐλληνικῆς τέχνης τὰ διοῖται οἱ νικηταὶ μετεκόμιζον εἰς Ρώμην. Μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν ἄξιον μνήμης ἴστορικῶς εἶναι τὸ τοῦ Διὸς, ὅπερ ἀφιέρωσε κατὰ τὸ 293 π. Χ. ὁ νικητὴς τῶν Σαμνιτῶν Σ. Καρβίλιος Μάξιμος, καὶ τὸ ὅποιον εἶχε τασσοῦτον ὅψος, ὥστε διεκρίνετο εὐκρινῶς κατὰ τὸν Πλίνιον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀλβικοῦ λόφου καὶ τὸ ἐπὶ στήλης ἴσταμενον, οὗτινος μνημονεύει καὶ ὁ Κικέρων λόγον ποιούμενος περὶ τῶν συμβεβηκότων τοῦ ἔτους 65 π. Χ. καθ' ὃ ἡ ἐπελθοῦσα τρικυμία ἐπήνεγκε τοσκύτας καταστροφὰς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ὥστε οἱ ἀνθρώποι ἡρχισαν νὰ ἀπελπίζονται. Καὶ ἄλλα ἀγάλματα εἴχον μετακομισθῆ ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὸ Καπιτώλιον. Τὸ τοῦ Διὸς Οὐρίου ἐκ τῆς Μακεδονίας, τὸ ὅποιον ἀφιέρωσες ὁ Φλαμίνιος ἐπωνύμασε τὸν Δία Αὐτοκράτορα (Jupiter Imperialor), τὸ τρικοντάπηχυ ἀγάλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ διποτὸν ἐφερε μεθ' ἐκυτοῦ ὁ Λούκουλος ἐκ τῆς κατὰ τὸν Βύζαντον πόντον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διάφορα ἄλλα ἀγάλματα τοῦ Ἀρεως, τοῦ Ἡρακλέους κλπ., ὃν μνημονεύουσιν οἱ βωμαῖοι συγγραφεῖς, ἰδίως δὲ ὁ Κικέρων καὶ ὁ Πλίνιος. Πολυαριθμότεροι ὅμως ἔσαν

οἱ ἀνδριάντες τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας ἐθεωρεῖτο ὡς ἔξοχος τιμὴ τὸ νὰ δυνηθῇ τις νὰ ἀνεγείρῃ τὸν ἀνδριάντα του πλησίον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς Optimi Maximi. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἀνδριάντων τῶν ἑπτὰ Βασιλέων ὑπῆρχε καὶ ὁ τοῦ Βρούτου, πλησίον τοῦ ὄποιον μετὰ ταῦτα ἐτέθη καὶ ὁ τοῦ Καίσαρος, διστις λέγεται ὅτι ἤρεθισε τὸν τότε Βροῦτον τὸν φονέα τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ἐκτὸς τῶν ἀνδριάντων τούτων ὑπῆρχον καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐπισήμων ἀνδρῶν μὲ καταλλήλους ἐπιγραφάς. Ὁ τοῦ Λ. Καικιλίου Μετέλλου, διστις ὡς ποντίφρες ἕσωσε τὸ ἀγάλμα τῆς Ἐστίας, ὁ τοῦ Μ. Αἰμιλίου Δεπίδου, διστις ὡς μειράκιον διεκρίθη εἰς τὴν μάχην, ὁ τοῦ Σκηπίωνος Ἀφρικανοῦ, καὶ ὁ τοῦ ἀδελφοῦ του Δουκίου, διστις εἶχεν ἀπεικασθῆ ἐν Ἑλληνικῇ ἐνδυμασίᾳ, ὁ τοῦ Κοῖντου Μαρκίου βασιλέως καὶ πολλῶν ἄλλων, ὥστε ὁ Λύγουστος, ἐπειδὴ εἶχε καταληφθῆ ὅλος σχεδὸν ὁ χῶρος τῆναγκάσθη μέγαν ἀριθμὸν τούτων νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου εἰς τὸ παδίον τοῦ Αρεώς. Ἰδιαιτέρας ὅμως τιμῆς ἔτυχεν ὁ Σκηπίων ὁ Ἀφρικανὸς ὁ πρεσβύτερος, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ὁ ἀνδριάς του, ἀλλὰ καὶ δεύτερος ἐκ κηροῦ ἐντὸς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τοῦ Διὸς, τὸν ὄποιον κατὰ τὸν Λίνιον παρελάμβανεν ἡ οἰκογένεια τῶν Κορηνηλίων, ὁσάκις ἐνήργει νεκρικὴν τινα πομπὴν.

Οἱ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀρχαῖοι ναὸις διετηρήθη ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς δημοκρατίας μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους αὐτῆς. Κατὰ τὴν 5 Ἰουλίου ὅμως τοῦ 83 π. Χ. διαρκοῦντος τοῦ μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλας ἐμφυλίου πολέμου ἔξερράγη πυρκαϊά, ἥτις ἀπετέφρωσε καὶ τὸν ναὸν τοῦτον. Καὶ ἔσπευσε μὲν ὁ Σύλλας νὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύθη, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του, ἐπειδὴ ἡ συμπλήρωσις τούτου ἐγένετο βραδύτερον κατὰ τὸ 78 π. Χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Κ. Λουτατίου Κατούλου, τοῦ ὄποιον τὸ δνομα ἐτέθη ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ ναοῦ παρὰ τῷ τοῦ Διός.

Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν διετηρήθη τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, μεγαλοπρεπέστερον ὅμως ἐπεξιργασμένον· τὸ ἐν τῷ ναῷ ἄγαλμα τοῦ Διὸς μετεβλήθη ἥδη ἐντελῶς, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Λ. Αἰμιλίος Παῦλος ὁ νικητὴς τοῦ Περσέως ἴδων τὸ ἐν Ὁλυμπίᾳ ἀγάλμα τοῦ Διὸς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς τὸ πραγματικὸν πρότυπον τοῦ καπιτωλίου Διός. Ἀνακκινισθέντος λοιπὸν ἐντελῶς τοῦ ναοῦ, προσεκλήθη πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀγάλματος ὁ Ἐλλην καλλιτέχνης Ἀπολλώνιος, διστις κατεσκεύασεν ἀγάλμα ὅμοιον μὲ τὸ ἐν Ὁλυμπίᾳ τοῦ Διὸς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος μὲ πολυτελεστάτην ἐνδυμασίαν.

Οἱ λίγοι βραδύτερον ὁ Αὔγουστος μεταβρυθμίσας τὴν λατρείαν τῶν Θεῶν ἐν Ῥώμῃ ἐφρόντισε καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Καπιτωλίου. Ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἄλλων μεταβολῶν φροδόμητες νέον τοῦ Διὸς ναὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Tonans (βροντῶν), παρακινηθεὶς εἰς τοῦτο ἐκ τινος περιστατικοῦ ὅπερ συνέβη εἰς αὐτὸν τὸ 26 π. Χ. εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰσπανίας ἐκστρατείαν του. Ἐνῷ ὁ ὀδοιπόρει ἐν καἱρῷ νυκτὸς κατέπεσε πλησίον τοῦ ἀμαζίου, ἐνῷ εὑρίσκετο, ἀστραπὴ μετὰ κεραυνοῦ, ἐξ ἣς αὐτὸς μὲν ἐθαμβώθη, δὲ παρ’ αὐτῷ δοῦλος ἐφονεύθη πρὸς ἀνάμνησιν λοιπὸν τῆς σωτηρίας του ὡκοδόμητος τὸν μνημέντα ναόν. Οἱ ναὸις οὗτος ἐνεκαινιάσθη κατὰ τὸ ἔτος 22, ἐπεσκέπτοντο δὲ αὐτὸν τόσοι πολλοὶ προσκυνηταί, ὥστε ὁ ἀρχαῖος Ζεὺς παρουσιασθεὶς καθ’ ὑπνον εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ παρεπονέθη, διότι ἦμελεῖτο· τότε οὗτος διέταξε καὶ ἐτέθησκεν ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ νέον ναοῦ μηκοὶ κώδωνες, οἵτινες θέτουσι τὸν ναὸν τοῦτον εἰς τοὺς πρόποδας καὶ ἐπὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὸ Καπιτωλίον.

Καὶ ὁ νέος οὗτος ναὸς ἐπυρπολήθη κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τακίτου τόσον λεπτομερῶς περιγραφούμενην εἰσβολὴν τῷ Βιτελλιανῷ, ὥστε οἱ Βεσπασιανοὶ τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ἀνήγειραν ὅπισθεν τῶν

θυρῶν του διὰ τῶν ἀνδριάντων δχύρωμα πρὸς φύλαξίν των. Ὁ Βεσπασιανὸς ἐπεγείρησε τὴν ἀνοικοδόμησίν του, κατὰ τὴν συμβουλὴν δὲ τῶν ἱεροσκόπων κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, μόλις δμως εἶχεν ἀνεγερθῆ καὶ νέα πυρκαϊὰ κατὰ τὸ ἔτος 80 ἐπὶ Τίτου ἀπετέθρωσεν αὐτὸν· τότε ἀπετελείωσε πάλιν αὐτὸν ὁ Δομητιανὸς κατὰ τὸ ἔτος 82, δπως παρίσταται εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ κοπέντα νομίσματα, ὃν ἀνωτέρῳ ἐποιησάμεθα μνείαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος παρεκινήθη προσέτι εἰς τὴν ἀνοικοδόμησίν τοῦ ναοῦ τούτου, ἐπειδὴ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Βιτελλιανῶν εὑρισκόμενος ἐν τῷ Καπιτωλίῳ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ πατρὸς του εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὴν θέσιν ἐν ᾧ ἐκρύφθη, ναΐσκον τοῦ Διὸς Σωτῆρος μὲ βωμὸν, τὰ ἀνάγλυφα τοῦ δποίου παρίστων εἰκονικῶς τὴν ἴστορίαν τῆς σωτηρίας του· γενόμενος δὲ αὐτοκράτωρ ἀνήγειρε ναὸν μέγαν καὶ πολυτελῆ τοῦ Διὸς φύλακος, ὃπου παρίστατο ὡς προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Δομητιανὸς διέταξε καὶ νέους καπιτωλίους ἀγώνας, ὃν γίνεται συχνὰ μνεία ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του· συνίσταντο δὲ εἰς ἀγώνας μουσικῆς, ἵπποδρομίας καὶ γυμναστικῆς. Ἡδύναντο δὲ οἱ ἀγωνιζόμενοι εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγώνας νὰ παρουσιάζωσιν ἔργα ποιητικὰ ἢ πεζὰ εἰς Λατινικὴν ἢ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἐν τούτοις δὲν καὶ ἐπῆλθον πολλαὶ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ μεταβολαὶ, ἡ δὲ λατρεία τοῦ Διὸς συμβαδίζουσα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καθίστατο καὶ αὕτη τὸ ἀπεικόνισμα τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ ταύτην ἰδεῖν, ὁ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ζεὺς ἔμενε πάντοτε δὲ ἀνώτατος ἀντιπρόσωπος τῆς μεγαλειότητος τοῦ φωματίου ὀνόματος καὶ τῆς πολιτείας· δὲν κατώρθωσεν δμως μὲ δλῆν του ταύτην τὴν ἐπιφύλοὴν νὰ ἔξασκησῃ ἀπόλυτον δικτατορίαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. Τῆς ἀνθρωπότητος ἡ χαμέρπεια καὶ ὁ ἔξευτελισμὸς, ὅστις βεβαίως δὲν εἶναι μόνον τῆς παρούσης ἐποχῆς τὸ διακριτικὸν γνώρισμα, ἐκτὸς τῶν ἀλλων τιμῶν ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας καὶ θείας.

ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀνιδρυθέντων ἀνδριάντων των διετάγθη, ως ἀναφέρεται ὁ Σουετόνιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὀκταβίου, νὰ τελένται εἰς τὸ Καπιτώλιον προσευχαὶ καὶ θυσίαι πρὸς τιμὴν τῶν Λύτοκρατόρων κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου νέου ἔτους, κατὰ τὰ γενέθλια τῆς μεγαλειότητός των, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς των, καὶ κατὰ διαφόρους ἀλλας περιπτώσεις. Τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ ἐπληρώθη ἦδη ἀνδριάντων τῶν Λύτοκρατόρων, ἕνιοις τῶν δποίων ἦσαν ἀργυροὶ καὶ χρυσοὶ, ως ὁ τοῦ νικητοῦ τῶν Γότθων Κλαυδίου, δστις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὀροσίου καὶ Τρεβελλιανοῦ, εἶχεν ὑψός 10 ποδῶν. Οἱ Αὐτοκράτορες ἀναγωροῦντες εἴτε ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεσκέπτοντο πρῶτον τὸ Καπιτώλιον πορευόμενοι εἰς αὐτὸν ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἀκολουθουσῶν τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ λαοῦ μέγα μέρος τοῦ δποίου ἐλαμπαδοφόρει. Ἐπειδὴ δὲ αἱ εἰς τὸν Δίκα ἀποδιδόμεναι τιμαὶ ἀντενακλῶντο καὶ ἐπ' αὐτῶν, ἐφρόντιζον διὰ τοῦτο νὰ ἐπιτείνωνται αὖται δσον τὸ δυνατὸν περισσότερον· ἀνεκήρυξαν λοιπὸν τὸν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Δίκα ὡς τὸν ἀνώτατον θεὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκυρώντες δὲ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγματικοὺς αὐτοῦ ἀντιπροσώπους. Διὰ τοῦτο δὲ διοκλητικὸς ἐκάλει ἐκυρώνταν Ιονιum, ἀπετύπου δὲ ἐκυρώνταν εἰς τὰ νομίσματά του φέροντα διάφορα σύμβολα ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διός. Ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ Διός λατρεία ἔζηπλώθη εἰς τὰς περισσοτέρας καὶ κυριωτέρας τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας, ὥστε τὸ δνομα τοῦ Καπιτωλίου κατήντησε νὰ γίνῃ τὸ σύμβολον τῆς πολιτείας τῶν Ῥωμαίων θρησκείας, ὅποι τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην ἀπαντᾶται συνήθως εἰς τὰ περὶ τῶν μαρτύρων τοῦ χριστιανισμοῦ μυθολογούμενα. Οχι δὲ μόνον ναοὺς τοῦ Διός δικαιοίους τῷ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀνήγειρον εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ φωματίου κράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλων ἐν τούτῳ λατρευομένων θεῶν· διὸ τοῦτο δὲ Ζεὺς τοῦ Καπιτωλίου κατήντησε νὰ θεωρήται ἐπὶ τέλους ὡς δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς εἰδωλολατρείας, καθὼς δὲ λέγει ὁ Τερτουλιανὸς τὸ Καπιτώλιον ἦτο δ ναὸς

ζλων τῶν δαιμόνων. Capitolium omnium daemorum templum.

Καὶ μετὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ χριστικοῦ ιεροῦ τὸ Καπιτώλιον ἐξηκολούθει ἐφ' ἵκανον χρόνον ὑπάρχον καὶ ἐν μεγάλῃ τιμῇ ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Δομοποτικοῦ ἀνακατινέσεως αὐτοῦ. Ὅταν δημοσίες καὶ ἡ Ῥώμη ἐπὶ τέλους ἐχρησίμευσεν ὡς στάδιον τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν λεηλατιῶν τῶν διαφόρων βαρβάρων φυλῶν τότε καὶ τὸ Καπιτώλιον ἐγένετο ἀντικείμενον τῆς ἔξασκήσεως αὐτῶν. Ὁ Στηλίχων ἀρχεστής τὰς καλυπτούτας τὰς θύρας του χρυσᾶς πλάκας, ὁ Γενσερίχος πολλὰ αὐτοῦ κοσμήματα, ὁ δὲ πάπας Ὀνόριος τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπολειφθέντα. Μέχρι τῆς ἐννάτης μ. Χ. ἐκατονταετηρίδος ἀνευρίσκεταις τὴν ὑπαρξίαν τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ναοῦ ἀναφερομένην, τὰ περὶ τούτου δημοσίες λεγόμενα καθὼς καὶ τὰ περὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ῥώμης ναῶν εἰναις περιβεβλημένα τὸν πέπλον τοῦ μύθου ἐπὶ τέλους δὲ γίνεται αὐτοῦ μνεῖα ὡς ἐρειπίου καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μεσαίωνος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι Βαρῶνοι μετέβαλον τὰς ἀρχαῖς οἰκοδομάς εἰς φρούριά των, ἔκτοτε δὲ παύει πᾶσα ἐπιτόπιος καὶ περὶ τούτου παραδοσίας.

Τὸ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήθεν κατὰ τὸν μεσαίωνα νέον Καπιτώλιον εἶναι τὸ διὰ τῆς εἰκόνος παριστάμενον. Ἀνέρχεται τὶς εἰς αὐτὸν διὰ βαθύμων εἰς τὸ κατώτατὸν μέρος τῶν ὅποιων κάθηνται δύο ἐκ βασάλτου λέοντες, ἐκ τοῦ στόματος τῶν ὅποιων ῥέει ἐντὸς λεκανῶν ὕδωρ. Οἱ λέοντες οὗτοι μετηνέγκθησαν ἐνταῦθα κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Πίου Δ' κατὰ τὸ 1560 ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Στεφάνου del Cacco. Ἡ πρὸς ἀριστερὰ κλίμαξ, ἦτις φέρει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου Araceli, ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1348, ἢ δὲ ἐν τῷ μέσῳ, ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Γ' κατὰ τὸ 1536 ὅτε εἰσῆλθε Οριαμβετικῶς εἰς Ῥώμην καὶ ἀνήλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιον δὲ Κάρολος Ε'. Κατὰ δὲ τὸ 1692 δὲ πάπας Ἰνοκέντιος ΙΒ' διέταξε τὴν κατατέμηντὴν τῆς πόρδης τὰ δεξιὰ ἀνόδου εἰς τὸ Καπιτώλιον. Τὸ νέον Καπιτώλιον ἔχον ἐστραμμένον τὸ μάτωπον πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος, εἶναι, ὡς ἐλέγει, οἰκοδόμημα

μεσαιωνικὸν, τὸ διόποιον ἐχρησίμευτον διὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας καὶ πρὸς κατοικίαν τοῦ ἀνωτέρου διοικητικοῦ τῆς Ῥώμης ὑπαλλήλου τοῦ Senator. ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ φυλακὴ μὲν πύργον ὑψηλὸν εἰς ὃν εὑρίσκετο κώδων κρουόμενος μόνον ὅτε ἀπέθνησκον οἱ πάπαι, καὶ ὅτε ἀνήγγελλε τὴν ἐναρξίν τῶν ἀποκρέων. Ἐκατέρωθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου καίνται δύο διλλα δημόσια οἰκοδομήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν χρησιμεύεις ὡς πινακοθήκη ἐντὸς τῆς ὅποιας φυλάττονται διάφοροι εἰκόνες καὶ τινες ἀρχαιότητες, τὸ δὲ ἔτερον ὡς γλυπτοθήκη, τὸ Museo Capitolino, ἐντὸς τοῦ διόποιου φυλάττονται αἱ ὡραιότεραι καὶ περισσότεραι ἀρχαιότητες τῆς Ῥώμης. Τὸ μουσεῖον τοῦτο ἀντίγειρεν δὲ πάπας Ἰνοκέντιος Ι', ἐπλούτισαν δὲ οἱ πάπαι Κλήμης ΙΒ', Βενέδικτος ΙΔ' καὶ Κλήμης ΙΓ'.

Ἀνερχόμενός τις εἰς τὸ Καπιτώλιον διὰ τῆς μεσαίας κλίμακος ἀπαντᾷ πλατεῖαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὅποιας καίνται ὁ χαλκοῦς ἀνδριάς τοῦ Αὐτοκράτορος Μάρκου Αὔρηλίου ἐφίππου, δστις δημοσίες προτὸν τῆς κατὰ τὸν Ἀδριανὸν ἐποχῆς δὲν διακρίνεται πολὺ διὰ τὴν καλλιτεχνίαν του, ἀν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς πρότυπον τῶν ἐφίππων ἀνδριάντων τῆς νεωτέρας ἐποχῆς δι' οὐ παρίσταται δὲ πίπος ἡσυχάζων. Ὁ ἀνδριάς οὗτος εὑρίσκεται εἰς τὸ λατερανὸν μέγαρον καὶ ἔθεωρετο ὡς δὲ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ πάπας Ηαΐλος Γ' διέταξε τὴν εἰς ἓν εὑρίσκεται σήμερον τοποθέτησίν του· κατὰ δὲ τὸ 1538 ἐτέθη ἐπὶ βάσεως ἐκ μαρμάρου τῆς τραχικείου ἀγορᾶς σχεδιασθείσης ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἐκτὸς τοῦ ἀνδριάντος τούτου ἐκατέρωθεν τῆς εἰς τὴν πλατεῖαν εἰσόδου ἴστανται τὰ ἀγάλματα τῶν Διοσκούρων κρατούντων τοὺς ἀφηνιασμένους ἵππους των. Οἱ Διόσκουροι ἐλατρεύοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων ὡς θεοὶ προστάταις τῆς ὑγείας, διὸ τοῦτο ἀπεικονίζοντο συχνὰ ἀμφότεροι συμμέτρως ἀπέναντι ἀλλήλων τοποθετούμενοι· οὕτω δὲ ἴσταντο κατὰ τὸν Δίουν καὶ Σουετόνιον ἐν βίᾳ Καλιγούλᾳ ὑπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ναοῦ τοῦ Διὸς Tonantis (βροντῶντος), οὗτινος ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία. Ἐκατέρωθεν τῶν

δύο τούτων ἀγαλμάτων τῶν Διοσκούρων
ἴστανται ἀνὰ ἐν τρόπαιον.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου λόφου κεῖται μία τῶν
ώραιοτέρων ἐκκλησιῶν τῆς Ρώμης ἡ Ba-
silica d'Araceli τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν
ἀνέρχεται τις δι' 124 βαθμίδων, ὡκοδο-
μήθη δ' αὕτη ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ
τῆς Ἡρας.

Τοικῦται λοιπὸν αἱ τύχαι καὶ αἱ περι-
πέτειαι τοῦ Καπιτωλίου, τὸ δποῖον ὡς
ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα ὑπέστη τὰς μεγα-
λειτέρας καὶ ποικιλωτέρας μεταβολὰς, καὶ
τὸ δποῖον ἵσως ἥδη γρηγορεύσει διὰ τὰς
συνεδριάσεις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων
τῆς Ἰταλίας.

Σ. ΛΟΓΙΩΤΑΤΙΔΗΣ

— — — — —

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΠΛΟΥΣΙΟΥ ΝΕΟΥ

I

ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ

Ἄποψε μὴ σταματήσῃς πρὸ τοῦ μεγά-
ρου τῆς ὑποκομήσεης Αὐρηλίας· μάστιζον
καλῶς τοὺς ἵππους καὶ καλπάζων διευθύ-
θητι πρὸς τὸ ἀγροκήπιον τοῦ Ἀρθούρου.
— Ταῦτα εἰπὼν δὲ οὗτοι λαλήσας νέος, εἰσ-
ῆλθεν εἰς τὸ κομψὸν δχημά του, ἤναψε τὸ
σιγάρον καὶ ἐβυθίσθη ἐντὸς τινος γωνίας
τῆς ἀμάξης.

Οἱ ἵπποι ἐπέτων ὕστε ἐν ῥιπῇ ὁρθολ-
μοῦ δὲ νέος ἐφθάσεν εἰς τὸ τοῦ Ἀρθούρου
οἶκημα. Ταχὺς καὶ ἐλαφρὸς κατέβη τῆς
ἀμάξης, ἔδωκε τὰς δεούσας διαταγὰς πρὸς
τὸν ἡνίοχον, ἐπειτα ἐπισήμως εἰσῆλθεν ἐν
τῇ λαμπρῷς φωταγωγημένῃ αἰθούσῃ ἐν
μέσῳ τῆς δποίας ἐπιδεικτικῶς ἔκειτο τρά-
πεζα πλουσίως παρεσκευασμένη.

Τὴν ἐσπέραν ἔκεινην δὲ Ἀρθούρος ἐώρτα-
ζε δι' ἐνὸς δείπνου τὴν ἐπέτειον ἐορτήν
του. Γυναικες δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ· ἦτο
δείπνον, ἐπιτραπήτω γυμνὴ ἢ ἔκφραστες,
νέανδρον, ἐξ ἔκεινων τὰ δποῖα κατ' ἔτος
διδουσιν οἱ ἀποστρεφόμενοι τὸ εὔγενες φῦ-

λον, ἐξ ὧν πράγματι ἦτο δὲ Ἀρθούρος.

Οἱ Ἐρνέστος προῦπαντησίς ὑπὸ τοῦ
Ἀρθούρου παρουσιάσθη πρὸς τοὺς συνδαι-
τημόνας. Δὲν ἦτο μὲν ὡραῖος, ἐνεδύετο
δμως κομψῶς, καὶ ἐν συνόλῳ ἥδυνατό τις
νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὸν ὡς κενόδοξον καὶ
ἐλαφρόνοα. Κάτοχος γνώσεών τινων, τὸ
πᾶν κατεφρόνει, τὸ πᾶν ἐγλεύαζε· οὐδὲν δὲ
αὐτὸν ἦτο ἀκατόρθωτον, πᾶσα ἐρωτικὴ
συνάντησις ἀδύνατον νὰ μὴ τῷ ἐπετύγ-
γκανεν. Ἐκαυχάτο ἐπὶ κατακτήσεσιν ἀγνώ-
στοις, ἐνίστε δὲ ἐκομπορρημένει ἐκθέτων
τὸ σνομα ἀξιοσεβάστου τινὸς κυρίας· ἡ
δικγωγή του αὕτη κατέστησεν αὐτὸν μι-
σητὸν εἰς πολλοὺς, καὶ ἀπείρους τῷ ἐπέσυ-
ρεν ἐχθρούς.

Ἐκάθησαν λοιπὸν οἱ νέοι· εἰς τὴν τρά-
πεζαν· αἱ συζητήσεις αὐτῶν διάφορα εἶχον
θέματα, μέχρις οὖ μετὰ τὴν ἐκπαμάτισιν
τῶν φιλῶν τοῦ παραπανίτου ἐστράφησαν
καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου Γυναικες. Τότε
αἱ φαντασίαι ἐξήρθησαν, ἤρχισαν αἱ δια-
φωνίαι, καὶ αἱ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον
δηκτικαὶ ἐκεῖναι γλῶσσαι ἔκοψαν ὅσα ἥδυ-
νηθησαν ἐπὶ ταύτης ἢ ἐκείνης.

II

ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ

Τὸ δεῖπνον ἐτελείωσεν.

Οἱ Ἐρνέστος τὴν ὁδοντογλυφίδα διὰ
τῶν χειλέων ἔχων, τὸν ἀντίχειρα ἐν τῷ
θυλακίῳ τοῦ περιστούλου, καὶ τοὺς ὄφελο-
μοὺς μελαγχολικῶς ὑψωμένους ἐπὶ τῆς
ὁροφῆς, ἐξέχεε, κατὰ τὸ σύνηθες, τὴν εἰ-
ρωνέαν καὶ κακολογίαν του ἐνώπιον τῆς
φαιδρᾶς συντροφίας. Αἱ γυναικες ὅλαι τῆς
μικρᾶς πόλεως Βαρβάρως προσηνέγκησαν
ὅλοκαύτωμα εἰς τὴν ἀφρόντιδα κενοδοξίαν
του. Οὔτε καλλονή, οὔτε κοινωνικὴ θέσις,
οὔτε πλοῦτος ἥδυνθησαν νὰ χαλιναγω-
γήσωσι τὸν ἀδυσώπητον τοῦτον Ἀδωνιν.

Προεφέρθη παρά τινος τῶν προσκεκλη-
μένων σνομά τι.

Ἔτο τὸ σνομα νεονύμφου περικαλλούς
καὶ πλουσίας, ἥτις πρὸ ὀλίγων μόνον μη-
νῶν κατώκει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ κατὰ
τῆς τιμιότητος τῆς ὅποιας ἡ κακολογία